

Pažur Monika

Mapiranje nacionalnih inicijativa i javnih politika o ranom razvoju i rodnoj ravnopravnosti: hrvatski slučaj

Uvod

Temeljna načela obrazovanja utvrđena su Ustavom Republike Hrvatske u člancima 65. i 66. Osnovno obrazovanje je prema Ustavu besplatno i obvezno, a srednje i visoko obrazovanje svima je dostupno pod jednakim uvjetima i u skladu s njihovim sklonostima. Ustav jamči autonomiju sveučilišta, točnije, sveučilišta samostalno odlučuju o svom ustroju i radu, u skladu sa zakonom.

Republika Hrvatska potpisala je i ratificirala velik broj međunarodnih i europskih zakonodavnih instrumenata koji su ključni za unapređenje općeg obrazovanja, obrazovanja za demokratsko građanstvo i upravljanje različitostima. To uključuje Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina, Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta.

Hrvatskim obrazovnim sustavom centralno upravlja Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Osim Ministarstva, druga nacionalna javna tijela uključena u regulaciju, razvoj i kontrolu kvalitete obrazovnog sektora u Hrvatskoj su Agencija za obrazovanje i izobrazbu nastavnika, Agencija za strukovno obrazovanje, Agencija za znanost i visoko obrazovanje, Agencija za mobilnost i programe EU i Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Ministarstvo i agencije zakonski propisuju i akreditiraju obrazovne programe koje provode obrazovne ustanove na svim razinama. Ministarstvo također upravlja plaćama nastavnog osoblja za sve razine obrazovanja – što čini najveći udio u ukupnom proračunu za obrazovanje, osim za odgoj i skrb za djecu u ranom djetinjstvu koje osiguravaju i vode lokalne samouprave (izvor: Eurydice – Nacionalni obrazovni sustavi¹). Sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske uređen je Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine br. 10/1997, 107/2007, 94/2013), Zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju (2008), Zakonom o strukovnom obrazovanju. (2009.), Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2003.) i Zakon o obrazovanju odraslih (2007.).

---

¹ <https://www.eurydice.hr/en/>, searched 16th April 2021

Predškolski odgoj

U Hrvatskoj postoji duga tradicija predškolskog odgoja i obrazovanja. Iako predškolski odgoj u Hrvatskoj nije obavezan, on predstavlja početni dio obrazovnog sustava. Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine br. 10/1997., 107/2007., 94/2013.) propisano je da se rani odgoj i obrazovanje može započeti kada dijete navrší šest mjeseci života, ali u postojećoj praksi djeca ulaze u predškolske ustanove kada imaju godinu dana. Predškolski odgoj i obrazovanje odvija se u različitim vrstama ustanova – dječjim vrtićima, igraonicama, dječjim knjižnicama, dječjim odjelima u bolnicama, pokretnim vrtićima, domovima za djecu, osnovnim školama – koje mogu biti osnivači države, tijela lokalne samouprave, fizičke i pravne osobe, vjerski zajednice, udruge građana. Unatoč raznolikosti ustanova, prevladavajući organizacijski oblik predškolskog odgoja i obrazovanja je dječji vrtić u kojem djeca provode od pet do deset sati dnevno. Uz tzv. zajednički redoviti program, vrtići nude i specijalizirane programe (strani jezici, sport, glazbeni, dramski i likovni izričaj itd.).

Prema Nacionalnom okviru kurikuluma², predškolski odgoj i obrazovanje je prva razina obrazovnog sustava koja nije obavezna. Podijeljen je u tri obrazovna ciklusa: od 6 mjeseci do 1 godine, od 1 godine do 3 godine i od 3 godine do trenutka ulaska djeteta u školski sustav. Od 1. listopada 2014. godine jedna godina predškole prije polaska u školu postala je obavezna za svako dijete. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku³, početkom 2015./2016. godine bilo je 1 602 dječja vrtića i druge pravne osobe koje su provodile programe predškolskog odgoja i obrazovanja, a 134 573 djece bilo je upisano u neku vrstu predškolskog programa. U postotku, u ukupnom broju predškolaca bilo je 17,6% djece do 3 godine, 36,4% djece od 3 do 5 godina, a 46,1% djece od 5 godina i više (do trenutka/dobi ulaska u škole). Prema Eurydiceovom⁴ izvješću o predškolskom odgoju (2011.) Hrvatska je imala između 70 i 79% djece u dobi od 4 godine do početne dobi obaveznog obrazovanja upisane u bilo koju vrstu predškolskog programa⁵. U prosjeku u EU-28, 93% djece u ovoj dobi već je u nekom predškolskom programu. U istom izvješću Eurydice navodi se da Hrvatska ima vrlo nisko

²Ministry of Science, Education and Sports (2010). National Curricula Framework for preschool, elementary and secondary education. Searched 18th February 2017 on:

http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf.

³http://www.dzs.hr/default_e.htm, searched 18th February 2020.

⁴European Commission (2014). Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe. Searched 18th February 2017 on: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/166EN.pdf.

⁵The goal of Europe-wide benchmark i.e. by 2020 is that at least 95 % of children between the age of 4 and the starting age of compulsory education should be participating in early childhood education.

sudjelovanje u predškolskim programima djece mlađe od 3 godine: oko 15%⁶. Ova analiza neće obrazlagati zašto tako visok postotak djece nije upisan ni u jedan predškolski program, ali bi se iz ovih podataka moglo zaključiti da predškolski odgoj nije dostupan svakom djetetu u Hrvatskoj. Druga dimenzija koja pokazuje dostupnost obrazovanja je pristupačnost, što znači da obrazovanje treba biti: sveobuhvatno, besplatno i uključivati slobodu izbora roditelja⁷. Predškolski odgoj u Hrvatskoj nije besplatan za roditelje. Svi predškolski programi imaju svoje ekonomske cijene, a različite lokalne zajednice financiraju određen postotak te cijene, dok ostatak iznosa ostaje na roditeljima⁸. U odnosu na element roditeljske slobode u izboru programa, on se može djelomično mjeriti kroz broj alternativnih programa predškole u Hrvatskoj. Podaci na web stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja⁹ pokazuju da je u 2015./2016. godini bilo 27 dječjih vrtića s Montessori programom, 5 dječjih vrtića po waldorfskom programu i 1 vrtić koji djeluje po Agazzi pedagogiji. Također, postoje 53 dječja vrtića čiji su osnivači vjerske zajednice. Prema istim podacima, u 2015./2016. godini u Hrvatskoj je postojao 791 dječji vrtić, što nas navodi na zaključak da su tek 4,2% vrtića vrtići s alternativnim predškolskim programom, a njih 6,7% s vjerskim program. Nacionalna strategija za prava djece za razdoblje od 2014. do 2020.¹⁰ godine proglašava da je predškolski odgoj u Hrvatskoj samo dio obrazovnog sustava koji nije na istoj razini kao u drugim zemljama EU, a problemi su uglavnom povezani s nedostatkom fizičkih kapaciteta, neodgovarajućih sigurnosnih uvjeta u vrtićima i u organizaciji programa koji nisu prilagođeni potrebama roditelja.

Osnovno obrazovanje

Osnovno i niže obrazovanje organizirano je kao jednostruki sustav. Osnovno školovanje, u trajanju od osam godina, obvezni je dio obrazovanja u Republici Hrvatskoj za djecu od sedam do petnaest godina i odgovara ISCED stupnju 1 i 2.

Struktura osnovnog školstva najotpornija je na promjene posljednjih pedesetak godina. Osnovna škola podijeljena je u dvije razine: prvi stupanj obuhvaća 1. do 4. razred, a drugi

⁶ For example, Denmark has 74%, Netherlands and Sweden a little more than 50%. Around 20 countries in EU have better percentage of participation in preschool programs than Croatia.

⁷ Tomaševski, K. (2001). Human Rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable. Gotenburg: NovumGrafiska AB. Searched 18th February 2021 on: http://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/Tomasevski_Primer%203.pdf.

⁸ Ratio of percentage between local authorities and parents is different from community to community, and also it is different for public and private programs.

⁹ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=13968>, searched 18th February 2021.

¹⁰ Ministry of Social Policy and Youth. (2014). National Strategy for the Rights of the Children in Republic of Croatia 2014-2020 -searched 18th February 2021, on: [file:///C:/Users/Vrtic/Downloads/NACIONALNA+STRATEGIJA+ZA+PRAVA+DJECE+U+RHZA+RAZDOBLJE+OD+2014.+DO+2020.+GODINE-1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Vrtic/Downloads/NACIONALNA+STRATEGIJA+ZA+PRAVA+DJECE+U+RHZA+RAZDOBLJE+OD+2014.+DO+2020.+GODINE-1%20(1).pdf).

razred 5. do 8. Nastavni plan i program je sveobuhvatan i obvezan za svu djecu. Ove dvije razine razlikuju se po obliku u kojem se kurikulum predaje. Nastavni planovi i programi od 1. do 4. razreda organizirani su u sedam nastavnih predmeta koje predaje jedan učitelj/ica (tzv. razrednik/ca). Stopa uspješnosti završetka osnovnoškolskog obrazovanja je vrlo visoka. Gotovo svi upisani učenici završavaju osnovno obrazovanje, a od onih koji su ga završili nastavljaju školovanje u višim srednjim školama (ISCED razina 3).

Na temelju članka 66. Ustava Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 56/1990, 135/1997, 8/1998 – pročišćeni tekst, 113/2000, 124/2000 – pročišćeni tekst, 28/2001, 014 - pročišćeni tekst, 55/2001 – izm., 76/2010, 85/2010 – pročišćeni tekst), jednostruko obrazovanje u Republici Hrvatskoj za svoje je korisnike besplatno. Jednostruko obrazovanje regulirano je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine br. 87/2008, 86/2009, 92/2010 izm. 105/2010, 90/2011, 5/2012, 16/2012, 8 /2012. – pročišćeni tekst, 12620/12, 94/2013, 152/2014). U osnovnoškolskoj 2015/16. godini bilo je 317312 učenika/ca i 32429 učitelja/ica (26447 učiteljica, 5982 učitelja)¹¹. Odgojno-obrazovna djelatnost u osnovnim školama izvodi se na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu, ali se posebna pažnja posvećuje mogućnostima obrazovanja učenika nacionalnih manjina na materinskom jeziku.

Rodna ravnopravnost u hrvatskom društvu: kratki pregled

Tradicionalni stereotipi o rodnim ulogama muškaraca i žena nastavljaju se i još uvijek su prisutni u mnogim područjima života ljudi u Hrvatskoj. Odbor za uklanjanje diskriminacije žena preporučio je Hrvatskoj “intenzivnije napore na uklanjanju stereotipa i jačanju provođenja načela rodne ravnopravnosti u nastavnim planovima i programima i školskim udžbenicima”.¹² Također, Vijeće Europske unije prepoznalo je da rodni stereotipi su jedan od najtrajnijih uzroka nejednakosti između žena i muškaraca u svim sferama i u svim fazama života, utječući na njihov izbor obrazovanja, osposobljavanja i zaposlenja, podjelu kućanskih i obiteljskih obaveza, sudjelovanje u javnom životu te sudjelovanje i zastupljenost na pozicijama donošenja odluka, kako u političkom životu tako i u ekonomskom.¹³

¹¹ CBS data basis, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2017/sljh2017.pdf (retrieved: 5th Sept. 2020)

¹² Committee on the Elimination of Discrimination Against Women’s 61st session Periodic review of Croatia, July 2015. Available at:

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/CRO/INT_CEDAW_NGO_CRO_20902_E.pdf, searched 25th April 2021.

¹³UNICEF (2011). Croatia – Analysis of gender issues. UNICEF Office Croatia. Available at: <https://www.unicef.org/croatia/media/536/file/Analysis%20of%20Gender%20Issues%20.pdf>, searched 25th April 2021.

Rodna neravnopravnost i dalje je prisutna na području tržišta rada. U 2019. godini stopa zaposlenosti žena u Hrvatskoj iznosila je 61,5% (prosjeak EU-27 je 67,3%), a muškaraca 72,0%.¹⁴ Prema podacima Eurofonda, žene tjedno provode oko 26 sati radeći neplaćene poslove, dok je kod muškaraca taj broj 9. Nejednakost na tržištu rada čitljiva je i iz statistike da 33,9% žena (a samo 9,7% muškaraca) u dobi od 20-64 godine u 2018. godini tvrde da je razlog njihove radne neaktivnosti skrb za drugog člana obitelji. Već spomenuti problem niske dostupnosti predškolskog odgoja, posebno za djecu mlađu od 4 godine u Hrvatskoj, pridonosi velikom broju žena koje su neaktivne na tržištu rada kako bi se brinule o djetetu. Nadalje, u svim zanimanjima mjesečna primanja veća su za muškarce, nego za žene. Prosječni mjesečni prihod u 2018. za sve zaposlene u Hrvatskoj iznosi 5 716 kuna za žene, a 6 571 za muškarce. Ista nejednakost vidljiva je u zanimanjima u kojima su uglavnom zaposlene žene. Primjerice, u području obrazovanja u 2019. godini 80,5% svih zaposlenih su žene. U međuvremenu, prosječna mjesečna primanja za žene iznose 5 717 kuna, a za muškarce 6 775 hrvatskih kuna. To je više od 15% veći prihod za muškarce¹⁵.

Što se tiče obrazovanja, rodni stereotipi i rodne uloge važni su čimbenici za djevojčice i dječake te muškarce i žene, u procesu odabira obrazovanja i budućeg zanimanja. Primjerice, 2018. godine u industrijskim i obrtničkim školama bilo je samo 34,4 % žena, dok ih je u umjetničkim školama bilo 72,8 %.¹⁶ Djevojčice imaju niža očekivanja u pogledu svog akademskog uspjeha iz matematike i fizike, dok dječaci imaju niža očekivanja u području hrvatskog jezika¹⁷. Jednako kao u EU, i u Hrvatskoj postoji potreba za povećanjem broja žena zaposlenih u STEM-u, posebice u području inženjerstva, ali i u području znanosti i istraživanja. Primjerice, u godini 2017./2018. bilo je samo 37,5% žena zaposlenih na mjestu profesora na sveučilištima¹⁸.

Osim na tržištu rada i obrazovanju, neravnopravnost spolova prisutna je u različitim područjima svakodnevnog života, kao što su: nasilje, zdravstvena zaštita, mediji, pristup žena zakonodavstvu i sudjelovanje u javnom životu. Jedan od mogućih razloga takve strukturalne neravnopravnosti spolova je naravno nedostatak sustavnog i kvalitativnog obrazovanja za rodnu ravnopravnost. Tek kada se podigne svijest javnosti o više načina i situacija u kojima se žene kroz godine različito tretiraju, prava promjena bit će moguća. U međuvremenu,

¹⁴ Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem010/default/table?lang=en>.

¹⁵ Data of Croatian Bureau for Statistics, https://www.dzs.hr/default_e.htm.

¹⁶ Data of Croatian Bureau for Statistics, https://www.dzs.hr/default_e.htm.

¹⁷ Jugović, I. (2010). Važnost rodnih uloga i stereotipa u objašnjenju akademskog postignuća i odabira zanimanja” Zagreb: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

¹⁸ Data of Croatian Bureau for Statistics, https://www.dzs.hr/default_e.htm.

neravnopravnost spolova ostaje ključna prepreka razvoju demokratskog društva u Hrvatskoj. U ovom trenutku temelj za ravnopravnost spolova postavljen je ključnim zakonima i institucionalnim mehanizmima, no ključni su izazovi prisutni u području zapošljavanja, nasilja nad ženama, zdravstvene i socijalne zaštite¹⁹.

Važne koje treba pokrenuti osim strukturalne rodne neravnopravnosti koja je prisutna na sustavnoj razini, su rodni stereotipi i predrasude koji su glavni dio roditeljstva i obiteljskog života. Prema rezultatima UNICEF-ovog istraživanja²⁰ provedenog 2020. godine, djevojčice svih dobnih skupina više su uključene u kućanske poslove od dječaka. Na primjer, s obzirom na učestalost sudjelovanja u kućanskim poslovima (na skali od 1-5), prosječna aritmetička sredina za djevojčice od 8 godina je 3,47, a za dječake 2,97. Istovremeno dječaci su češće uključeni u igranje video igrice i gledanje televizije. Iste se razlike nalaze i u vezi s aktivnostima izvan kuće. Dječaci su češće uključeni u sport, a djevojčice u vjerske aktivnosti. Isto istraživanje pokazuje da su djevojčice više zabrinute za budućnost obitelji i društvenih odnosa među članovima obitelji nego dječaci, što sugerira da postupno preuzimaju žensku rodnu ulogu. Rezultati istraživanja također pokazuju da su djevojčice odrastanjem nezadovoljnije odnosima s kolegama iz razreda i osjećaju se manje sigurno na putu od škole do kuće, što ukazuje da su češće izložene različitim nasilnim ponašanjima u školi i na putu od škole do kuće. Imajući sve to na umu, ne čudi da dječaci više nego djevojčica vjeruju da u Hrvatskoj odrasli brinu o djeci (aritmetička sredina djece od 11 godina – dječaci 2,97, djevojčice 2,83) te da odrasli poštuju dječja prava (aritmetika sredina djece od 11 godina – dječaci 2,90, djevojčice 2,63).

Analiza okvira javnih politika za obrazovanj i rodnu ravnopravnost

Hrvatski nacionalni okvir javnih politika za rodnu ravnopravnost uvažava sadržaj ravnopravnosti spolova koji je zajamčen međunarodnim dokumentima koje je Republika Hrvatska potpisala i ratificirala, kao što su Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Pekinška deklaracija i Platforma za djelovanje, Agenda za održivi razvoj 2030., a posebno njezin 5. cilj – rodna ravnopravnost, Strategija EU-a za rodnu ravnopravnost 2020. – 2025. i Strategija Vijeća Europe za rodnu ravnopravnost 2018. – 2023. Nacionalnu politiku ravnopravnosti spolova

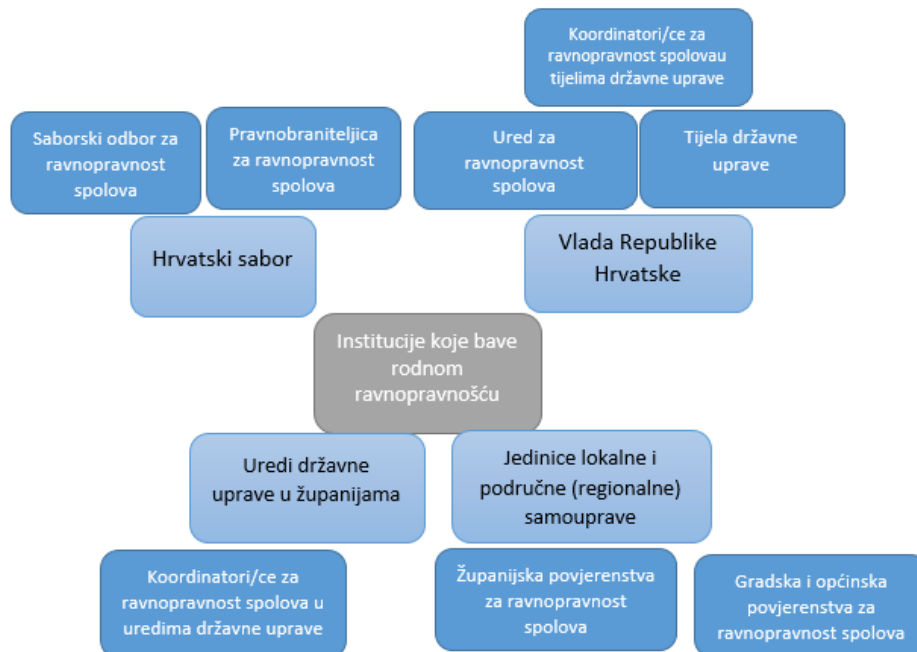
¹⁹ UNICEF (2011). Croatia – Analysis of gender issues. UNICEF Office Croatia. Available at: <https://www.unicef.org/croatia/media/536/file/Analysis%20of%20Gender%20Issues%20.pdf>, searched 25th April 2021

²⁰ Ajduković, M., Rajhvan Bulat, L., Sušac, N. & Vejmelka, L. (2020). Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj. Zagreb: UNICEF.

provode glavne institucije koje su odgovorne za promicanje i zaštitu ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj, a to su: Hrvatski sabor, Vlada Republike Hrvatske, različiti uredi državne uprave u županijama diljem Hrvatske te lokalni vladine jedinice. Točnije, svaka od tih institucija ima odbore, urede ili koordinateure koji se bave politikom ravnopravnosti spolova (slika 1.)

Slika 1. Institucionalni okvir politike ravnopravnosti spolova

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova utvrđuje i prati provedbu politika i postupaka, a radi donošenja zakona i drugih propisa ima prava i dužnosti samostalnog radnog tijela. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova neovisno je tijelo zaduženo za suzbijanje diskriminacije na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa, trudnoće i majčinstva, seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ured za ravnopravnost spolova je stručna služba Vlade Republike Hrvatske koja obavlja stručne i administrativne poslove vezane uz ostvarivanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj. Koordinatorice za ravnopravnost spolova na regionalnoj, lokalnoj i gradskoj razini surađuju s nacionalnim institucijama i tijelima kako bi odgovorili na konkretna pitanja o ravnopravnosti spolova prilagođena njihovom posebnom kontekstu.

Pravni okvir za politiku ravnopravnosti spolova primarno je oblikovan Zakonom o ravnopravnosti spolova (NN 82/08, 60/17), ali i Zakonom o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19) i Zakonom o zaštiti ravnopravnosti spolova. Zakon o diskriminaciji (NN 85/08, 112/12). Vezano

uz obrazovanje, članak 14. stavak 2. Zakona o ravnopravnosti spolova kaže: „Predmetna pitanja vezana uz pitanja ravnopravnosti spolova sastavni su dio predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te visokog obrazovanja i cjeloživotnog učenja. i dodatno osposobljavanje, a uključivat će mjere za pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života”. Također, svi predmeti iz navedenog članka koristit će se za promicanje nediskriminatornog znanja u odnosu na žene i muškarce, za otklanjanje nejednakosti spolova i rodni stereotipa u obrazovnom procesu na svim razinama, kao i za poštivanje spola. povezane aspekte u svim područjima obrazovanja.

U skladu s različitim konvencijama i zakonima, Hrvatska stvara posebne nacionalne politike u cilju promicanja i zaštite ravnopravnosti spolova. Neki od njih uključuju obrazovanje u svoje specifične ciljeve i mjere. Tako je u dokumentu pod nazivom Nacionalna politika ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2011. do 2015. prvi put uveden pojam „rodno osjetljivo obrazovanje“. Tri su strateška cilja vezana uz ovu specifičnu temu, a to su: (1) uvesti rodno osjetljivo obrazovanje na svim razinama obrazovnog sustava, posebice uklanjanjem rodni stereotipa iz udžbenika i obrazovnih programa; (2) razvijati kontinuirano obrazovanje o rodno osjetljivom obrazovanju za sve obrazovne djelatnike; i (3) postići ravnotežu spolova u odabiru zanimanja. Prema ovoj politici učinjena su određena poboljšanja, međutim, važno je spomenuti da je posljednji dokument koji usmjerava hrvatsku nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova bio onaj za razdoblje od 2011. do 2015. godine, tako da Hrvatska više od 5 godina nema takvu politiku. Nevladine institucije su više puta raspravljale o ovom problemu putem medija i javnog djelovanja, ali još uvijek nije dodijeljena nova nacionalna politika. Osim dokumenata koji propisuju nacionalnu politiku prema ravnopravnosti spolova, postoje izvješća koja bi mogla ukazati na položaj obrazovanja o ravnopravnosti spolova u hrvatskoj politici. Vladin ured za ravnopravnost spolova RH je 2019. godine pripremio izvješće koje daje pregled provedbe Pekinške deklaracije i Platforme na djelu na nacionalnoj razini²¹. Prema izvješću postoji pet prioriteta područja djelovanja politike ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj, a to su: nediskriminacija i ravnopravnost u zakonskom okviru, ukidanje nasilja nad ženama i djevojkama, politička uključenost i zastupljenost, pravo na rad i harmonizacija obiteljskog i radnog život. Stoga bi se moglo zaključiti da izravno ravnopravnost spolova u predškolskom i osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju nije bila u fokusu hrvatske politike.

---

²¹ Reached on 17th April at:

<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages//arhiva/preuzimanje/dokumenti/un/beijing//PEKING25%20hrv%20finalno.pdf>

Postoji nekoliko glavnih dokumenata obrazovne politike koji stvaraju okvir za razvoj predškolskih i školskih programa. Na temelju Konvencije o pravima djeteta (1989.), Ustav Republike Hrvatske i dva glavna odgojno-obrazovna zakona (Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi) utemeljeni su na načelu nediskriminacije i jednakom pristupu svih ljudskim pravima. Važan obrazovni dokument za predškolsku i osnovnu školu je Nacionalni okvir kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010.) koji je prepoznao obrazovanje za rodnu ravnopravnost kao jednu od međunastavnih i izvanškolskih aktivnosti koje treba implementirati u sve razine obrazovanja. Ovaj dokument također naglašava važnost nediskriminatornog pristupa u nastavnim planovima i programima. Nadalje, 45 pravnih dokumenata (akata i propisa) vezano je uz predškolski odgoj i obrazovanje koji stvaraju pravni okvir za njegovu provedbu. Niti jedan od njih nije posebno usmjeren na pitanja rodne ravnopravnosti u predškolskom odgoju i obrazovanju. Što se tiče osnovnog obrazovanja, 87 pravnih dokumenata (zakona i propisa) stvara pravni okvir za njegovu provedbu. Malo je dokumenata koji spominju obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti. Dva dokumenta govore o važnosti uvođenja tema ravnopravnosti spolova na razini osnovnog i srednjeg obrazovanja: Odluka o programu međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama (NN 94/13) i Odluka o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama. Nadalje, Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je 2007. godine novi Standard za udžbenike koji je usklađen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Propisuje rodnu osjetljivost u jeziku i sadržajima udžbenika, korištenje imenica u oba gramatička roda pri spominjanju zanimanja i zanimanja te obvezu promicanja rodne ravnopravnosti u likovnim rješenjima. Nacrt novog Standarda za udžbenike iz 2010. proširuje ovaj zahtjev na sva druga grafička rješenja. Izmjenama i dopunama Zakona o udžbenicima u osnovnom i srednjem obrazovanju iz 2006. i 2010. zabranjuju se svi oblici diskriminacije i propisuje da udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva u svom sadržaju ne smiju biti suprotni načelu ravnopravnosti spolova kao jednom od temeljnih ustavnih vrijednosti.

Neki od navedenih dokumenata unijeli su dodatne izmjene. Na temelju analize udžbenika za osnovno obrazovanje provedene 2007. godine, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zaključila je da je „načinjen pozitivan iskorak u korištenju rodno osjetljivog jezika, koji je u skladu s etičkim zahtjevima Standarda za udžbenike – 94% tekstovi iz glavnog dijela teksta u udžbenicima koriste ili rodno neutralan ili rodno osjetljiv jezik”. Pravobraniteljica za

ravnopravnost spolova također je provela analizu udžbenika povijesti za osnovne škole, koja je pokazala da postoji prostor za napredak u pogledu sadržaja vezanih uz ravnopravnost spolova. Istraživanje “Ljudska prava u osnovnim školama – teorija i praksa”, koje je proveo Centar za ljudska prava²² 2010. godine, potvrđuje da postoji tendencija da se prezentira rodno ravnopravna slika uspjeha i sudjelovanja u različitim aktivnostima i izvođenju različitih radnih mjesta žena i muškaraca, te da najveći dio udžbenika ne promiče stereotipe temeljene na rodnoj pripadnosti i fizičkom izgledu. Nadalje, prema Izvješću u odnosu na kombinirano četvrto i peto periodično izvješće Hrvatske koje je izradio UN-ov Odbor za ukidanje diskriminacije žena 2014., analiza udžbenika pokazala je napredak u uklanjanju stereotipa iz tekstova korištenih u udžbenicima. Tijela državne uprave, udruge civilnog društva i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, koja prati stanje u hrvatskom obrazovnom sustavu i u svoja godišnja izvješća Hrvatskom saboru uključuje rodnu analizu udžbenika, sudjelovali su u brojnim raspravama o otklanjanju rodni stereotipa.

Konačno, važan dio uvođenja odgoja i obrazovanja o rodnoj ravnopravnosti u predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje je sustavna priprema učitelja/ica za poučavanje i raspravu o takvim temama. Trenutno niti jedno od sedam sveučilišta (Zagreb, Rijeka, Osijek, Pula, Zadar, Split, Slavonski Brod) koja pripremaju buduće odgojitelje/ice i učitelje/ice u svom obveznom programu nema ovakvu edukaciju, odnosno ni priliku za student da sudjeluju u takvom predmetu kao fakultativno.

Analiza planova javnih škola na nacionalnoj/regionalnoj/gradskoj razini

Hrvatskim obrazovnim sustavom centralno upravlja Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dakle, školski planovi se utvrđuju nacionalnim dokumentima, odnosno ono što se provodi ili ne provodi na regionalnoj ili lokalnoj razini proizlazi iz nacionalnih dokumenata.

Kao što je već spomenuto, Nacionalni okvir kurikuluma (NOK) za predškolski odgoj i obrazovanje, opće obvezno i srednje obrazovanje (2010.) jedan je od najvažnijih dokumenata hrvatskog obrazovnog sustava, glavni je dokument koji određuje sve bitne sastavnice odgojno-obrazovnog sustava, od predškolskog do završetka srednjeg obrazovanja. Drugim riječima, NOK sadrži glavne kompetencije koje treba razvijati tijekom svih razina obrazovanja. Jedna

²² Batarelo, I., Čulig, B., Novak, J., Reškovic, T. i Spajić-Vrkaš, V.. (2010). *Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama: teorija i praksa*. Zagreb: Tipograf Zagreb d.o.o.

od tih kompetencija je socijalna i građanska kompetencija, koja podrazumijeva poštivanje različitosti te odgovorno i aktivno djelovanje u promicanju i zaštiti nediskriminacije. Nadalje, jedno od glavnih načela koje treba integrirati u sve razine hrvatskog obrazovnog sustava je ravnopravnost. U dijelu NOK-a u kojem se objašnjavaju humanističke i društvene znanosti, ovaj dokument prepoznaje da je važno razgovarati s djecom i učenicima o temama kao što su: seksualnost, ravnopravnost spolova, važnost jednakog pristupa ljudskim pravima za pripadnike oba spola, razlike među spolovima itd. Nekoliko je važnih ishoda koje treba postići, kao što su: prepoznati i opisati stereotipe i predrasude prema rodno-spolnom identitetu, društvenim ulogama i odnosima, navesti mogućnosti preuzimanja stereotipa i predrasuda vezanih uz rodnom-spolnom identitet, društvene uloge i odnose te razumjeti značenje spola i seksualnosti i značenje jednakosti među spolovima. Svi ovi ishodi trebali bi se postići tijekom srednjeg obrazovanja. Tijekom nižeg osnovnog obrazovanja, na koji je usmjerena ova analiza, djecu treba upoznati s općim sustavom ljudskih prava i shvatiti da svi ljudi imaju jednak pristup ljudskim pravima, bez obzira na spol. Ne spominje se pojam ili ideja roda na toj razini obrazovanja.

Glavni dokument za predškolski odgoj i obrazovanje koji daje okvir za ono što treba razvijati tijekom ranog i predškolskog odgoja djece (od 1. do 7. godine) je Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN 05/15). Nacionalni kurikulum ističe glavne vrijednosti koje bi odgojitelji/ce trebali njegovati i razvijati s djecom s kojom rade. To su: znanje, identitet, humanost i tolerancija, odgovornost, autonomija i kreativnost. Vrijednosti kao što su identitet, humanost, tolerancija i odgovornost ističu važnost izgradnje dječjeg identiteta i odgoja djeteta kao osobe koja poštuje dostojanstvo drugih i ponaša se odgovorno prema njima. Nadalje, kao jedna od glavnih kompetencija koje treba razvijati je društvena i građanska kompetencija, koja podrazumijeva prihvaćanje različitosti i odgovorno postupanje prema ljudskim pravima drugih. Pojmovi spol, rod ili jednakost ne spominju se u nastavnim planovima i programima na način koji bi promovirao integriranje odgoja i obrazovanja o ravnopravnosti spolova u predškolske ustanove. Zaključno, predškolskim ustanovama se daje mogućnost da u okviru svojih individualnih vrtićkih programa rade na predmetima i pitanjima koja su povezana s razlikama među spolovima i rodnom problematikom, u okviru vrijednosti i načela Nacionalnog kurikuluma. Istovremeno, te se teme ni na koji način ne spominju u samom dokumentu.

Obvezni i fakultativni predmeti u nižoj osnovnoj školi u Hrvatskoj (7-11 godina) utvrđeni su Nacionalnim planom i programom za osnovne škole (2006.) koji donosi Ministarstvo znanosti

i obrazovanja. U nižoj osnovnoj školi 7 je obveznih (matematika, hrvatski jezik, priroda i društvo, glazba, umjetnost, tjelesni odgoj, strani jezik) i 1 fakultativni predmet (katolički vjeronauk). Unutar svih tih predmeta postoji samo jedna tema unutar predmeta Priroda i društvo koja govori o spolu, a to je tema koja se zove Dijete, glavni pojmovi o kojima bi se trebalo raspravljati u tekstu: dječak i djevojčica. Cilj koji bi trebao biti postignut unutar ove teme je pomoći djeci da razumiju fizičke razlike i sličnosti između dječaka i djevojčica. U nižim razredima osnovnog obrazovanja, osim predmeta koji se izvode svakodnevno, postoje i neke teme koje treba uvesti u razrednu interdisciplinarno. Prema Nacionalnom planu i programu za osnovne škole (2006.) to su: zdravstveni odgoj, obrazovanje za održivi okoliš, prometna kultura i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Ti predmeti mogu biti integrirani u međunastavni plan i program (kroz druge predmete), kao izvannastavne aktivnosti, kao izvanškolske aktivnosti ili kao fakultativni predmet. Iako se u Nacionalnom programu obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti ne spominje eksplicitno, te bi se teme mogle uključiti u nastavu tijekom provedbe zdravstvenog odgoja te obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Zdravstveni odgoj u škole se uvodi Odlukom o provedbi, praćenju i vrednovanju nastavnih planova i programa zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama (2013.) koju je donijelo Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Zdravstveni odgoj, prema nastavnim planovima i programima, podijeljen je u četiri modula: živjeti zdravo, prevencija ovisnosti, prevencija nasilja I spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje. U razredima nižeg osnovnog obrazovanja najveći dio zdravstvenog odgoja izlazi iz modula živjeti zdravo (23 sata od 44) i prevenciju nasilja (9 sati od 44). S temama iz spolne/rodne ravnopravnosti, prema nastavnim planovima i programima, trebale bi se po prvi put upoznati djeca trećeg i četvrtog razreda niže osnovne škole (djeca od 10 do 11 godina) sa 2 školska sata (45 minuta) svake godine. Uz nastavne planove i programe zdravstvenog odgoja, Ministarstvo znanosti i obrazovanja je uz Nacionalnu agenciju za odgoj i obrazovanje 2013. godine izdalo priručnik za provedbu nastavnih planova i programa zdravstvenog odgoja u nižim razredima osnovne škole. U priručniku se nalaze primjeri tema o kojima bi se moglo razgovarati s djecom u 3. i 4. razredu: odgovornost i poštovanje prema vlastitom tijelu (3. razred), rodne uloge u obitelji (4. razred) i razlike između roda i spola u društvu i u škola (između vršnjaka) (4. razred).

Tablica 1. Učinci tema rodnog obrazovanja u nižoj osnovnoj školi

Tema	Učinak
<i>Odgovornost i poštovanje prema vlastitom tijelu</i>	Prepoznavanje potrebe za brigom o svom tijelu i razumijevanje pozitivnog stava prema njemu. Razumjeti što je prihvatljiv i prikladan dodir, a što nije.
<i>Rodne uloge u obitelji</i>	Razumjeti i raspravljati o spolnim i rodnim ulogama u obitelji.
<i>Razlike između spola i spola u društvu i školi</i>	Pomoći djeci da kroz primjere razumiju razlike između spola i spola.

Budući da se važan dio odgoja i obrazovanja o rodnoj ravnopravnosti bavi i vršnjačkim nasiljem, važno je da i teme iz modula Prevencija nasilja budu dio nastavnih planova i programa zdravstvenog odgoja. Prema Odluci, za ovaj modul na nižoj razini osnovnog obrazovanja trebalo bi biti posvećeno 9 školskih sati. Priručnik za učitelje/ice predlaže sljedećih 9 tema: kako se ponašamo prema drugoj djeci i odraslima (1. razred), kako se ponašamo prema životinjama (1. razred), ponašanje u školi (2. razred), ponašanje prema djeci i odraslima (2. razred), ponašanje prema životinjama (2. razred), poštivanje pravila i autoriteta (3. razred), ljudsko ponašanje (3. razred), očekivano ponašanje (4. razred) i vještine važne za život (4. razred).

Interdisciplinarna tema obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo uvodi se u hrvatski obrazovni sustav pod nazivom građanski odgoj. Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je 2014. godine Odluku o programu međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Prema Programu u sva četiri razreda tijekom nižeg osnovnoškolskog obrazovanja učitelj/ica treba s učenicima/ama razgovarati o temi ravnopravnosti u odnosu na spol, rod te nacionalnu ili vjersku pripadnost. Također, program građanskog odgoja ističe još mnogo tema važnih za nenasilno rješavanje sukoba, kao što su: poštivanje mišljenja drugih, vještine timskog rada, osviještavanje stereotipa i predrasuda, itd.

Zaključno, u hrvatskom predškolskom i nižem osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju glavni obrazovni dokumenti temelje se na načelu učiteljevih/činih “otvorenih ruku” za raspravu o temama o rodne ravnopravnosti u svojim učionicama. No, same teme spominju se samo u dvije odluke koje su povezane s međupredmetnim i interdisciplinarnim sadržajem. Dakle, na kraju, odluku hoće li se raspravljati o temama rodne ravnopravnosti imaju učitelji/ce, koji su

uglavnom nespremni²³ za edukaciju o ljudskim pravima općenito, kao ni za konkretnu temu obrazovanja o rodu.

Prepoznavanje dobrih praksi koje su škole i vrtići uveli u promicanju rodne ravnopravnosti i preispitivanje rodnih stereotipa

Primjeri dobrih praksi koje su škole i vrtići uveli u promicanju ravnopravnosti spolova uglavnom su povezani s različitim projektima. Neki od tih projekata su kratkoročni projekti koje koordiniraju nevladine organizacije, a uključuju škole i/ili vrtiće kao krajnje korisnike svojih projektnih aktivnosti (organiziranje edukacije ili vođenje institucije koja će održati mali vlastiti projekt). Ostali projekti su dugoročni projekti koji su se etablirali kao metoda rada u području odgoja i obrazovanja o ljudskim pravima u dječjim vrtićima i školama.

Dva su glavna dugoročna projekta koja kontinuirano godinama motiviraju dječje vrtiće i škole da implementiraju teme koje promiču ravnopravnost u svoje institucije i praksu. Prvi je projekt pod nazivom Projekt Građanin i nastao je kao proizvod Hrvatskog nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo koji je donijelo Ministarstvo znanosti i obrazovanja 1999. godine. Nije obavezno provođenje ovog programa u dječjim vrtićima ili u školama, točnije, odluka hoće li neka institucija raditi na tome ili ne prepušta se samim ravnateljima/cama i nastavnicima/cama. Ipak, s godinama je program nastavio i mnogi vrtići i škole su ga implementirale. Projekt Građanin pruža praktičan pristup iz prve ruke učenju o temama iz obrazovanja o ljudskim pravima: ljudska prava, političko obrazovanje, održivi okoliš, društveno obrazovanje, interkulturalno obrazovanje i ekonomsko obrazovanje. Učitelji/ce zajedno s djecom slijede određene korake koji im omogućuju da rade zajedno na istraživanju svoje zajednice kako bi otkrili probleme, a zatim identificirali rješenja u obliku politika koje zahtijevaju sudjelovanje vlade. Učenici/ce također imaju priliku prikazati svoja istraživanja i prijedloge politika, što je način na koji Učenici/ce prikažu svoja istraživanja i predstave svoja rješenja politike svojoj učionici i/ili zajednici. Najbolji projekti svake godine dolaze na nacionalnu razinu, gdje djeca imaju priliku sudjelovati i podijeliti svoj rad s drugom djecom iz drugih regija. Iako ovaj projekt ima mnogo dobrih primjera promicanja ljudskih

²³ According to the results of different researches: Pažur, M. (2016). *Rekonstrukcija građanskog odgoja i obrazovanja: koncept, teorije i prakse*. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske.; Spajić-Vrkaš, V. (Suradnici: Čehulić, M., Elezović, I., Pažur, M., Rukavina, I., Vahtar, D.) (2016). *(Ne)moć građanskog odgoja i obrazovanja: objedinjeni izvještaj o učincima eksperimentalne provedbe kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u 12 osnovnih i srednjih škola (2012./2013.)*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. (https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2016/06/GOO_e_publikacija.pdf)

prava u vrtićima i školama, važno je napomenuti da postoji mnogo sadržaja koji bi se mogli raditi u okviru dječjih malih projekata, no nema toliko učitelja/ica i djece koja se odlučuju raditi na pitanjima rodne ravnopravnosti. Većina tih projekata je u području pitanja okoliša, nenasilnog rješavanja sukoba i njegovanja kulturne baštine²⁴. Jedan dobar primjer Projekta Građanin povezan s obrazovanjem o rodnoj ravnopravnosti koji se provodi u dječjem vrtiću i onaj koji se provodi na nižoj razini osnovnog obrazovanja prikazan je u tablici 2.

Tablica 2 Primjeri dobre prakse Projekta Građanin

Naziv projekta / Gdje je proveden / S kim	Ciljevi	Aktivnosti
Razlike su lijepe / Osnovna škola, Djeca od 10 godina	Prepoznati razlike i sličnosti među djecom. Razumjeti važnost jednakosti među članovima društva.	Pisanje o svemu što vidimo slično i različito među nama Čitanje i rasprava o Konvenciji o pravima djeteta Rasprava o diskriminaciji Istraživanje razlika diljem svijeta putem medija i knjiga Održavanje video konferencija s djecom iz Engleske i SAD-a Izrada bojanke “Razlike kao lijepe”
Slike na hrvatskim kunama / Dječji vrtić / Djeca 5 i 6 godina	Razumjeti rodnu neravnopravnost Za promicanje rodne ravnopravnosti	Istraživanje različitih novčanica hrvatskih kuna i oslikavanje osoba na novčanicama Prepoznati tko su osobe na računima – zaključiti da postoje samo muškarci, a ne žene Rasprava o razlikama između muškaraca i žena kroz povijest i danas Istraživanje i odabir važnih žena u Hrvatskoj koje bi trebale biti na novčanicama hrvatskih kuna Crtanje i bojanje “novih” hrvatskih kuna sa slikama važnih žena

²⁴ According to the Pažur, M. (2016). *Rekonstrukcija građanskog odgoja I obrazovanja: koncept, teorije i prakse*. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske.

Drugi projekt koji potiče vrtiće i škole na rad na temama njegovanja različitosti i promicanja ravnopravnosti je međunarodni projekt Say hello to the world²⁵. Say hello to the world međunarodni je projekt koji povezuje djecu u vrtićima i školama videomrežom, gdje se mogu vidjeti uživo, mahati jedni drugima i naučiti prve strane riječi. Mnogo se pažnje posvećuje upoznavanju različitih kultura, tradicija i načina života. Svrha projekta je motivirati djecu kroz različite zanimljive aktivnosti i na taj način naučiti ih otpuštanju stereotipa, predrasuda i netolerancije prema drugačijem razmišljanju, prema strancima, prema osobama s invaliditetom, starijim osobama i sl. To će doprinijeti većoj kvaliteti života, solidarnosti i poštivanje, posebno sada, kada svijet postaje sve otvoreniji i pristupačniji. Svaka škola i vrtić koji sudjeluju u projektu Pozdravi svijet i uspješno provedu program dobit će počasni naziv 'Tolerantni vrtić' / 'Tolerantna škola'. Škole i vrtići tako pokazuju da se djeca uče toleranciji i razumijevanju različitosti u svim oblicima. Primjer jednog projekta koji je održao Say hello to the world koji je povezan s njegovanjem jednakosti čitljiv je u tablici 3.

Tablica 3 Primjer dobre prakse – Implementacija projekta Say hello to the world (vrtić, djeca 6-7 godina)

Tema	Ciljevi	Aktivnosti
Ja – moj identitet	<p>Poticati i voditi djecu u boljem upoznavanju i razumijevanju sebe</p> <p>Razumjeti razlike i sličnosti među djecom</p>	<p>Ovo sam ja! – Djeca se gledaju u ogledalo i slikaju svoj portret gdje ističu sve što im je važno.</p> <p>Moje potrebe i moje želje – Djeca razgovaraju o tome što im je potrebno i što žele. Razgovaraju o tome kako imaju različite želje, a ponekad i različite potrebe.</p> <p>Ja u mjerama – Djeca kroz različite visine i težine raspravljaju o fizičkim razlikama između dječaka i djevojčica.</p> <p>Moj dan – Svako dijete se predstavi u jednom danu. Predstavljaju sve što on/ona jest.</p>

²⁵ Web page of the project: <http://www.sayhellototheworld.eu/hr>

Ja i moja obitelj	Razumjeti različite uloge članova obitelji Razgovarati o razlikama između muškaraca i žena	Ja i moja obitelj – Djeca predstavljaju svoju obitelj kroz ručne oznake njezinih članova. Raspravlja se o razlikama unutar obitelji. Čemu služi mama, čemu tata? – Djeca prezentiraju svoje uloge u obitelji i uloge članova svoje obitelji. Otvorena je rasprava o "mamama" i "tatovim poslovima".
-------------------	---	--

Neki primjeri dobre prakse mogu se pronaći i u projektima koje koordiniraju nevladine organizacije, a koje potiču i daju podršku školama i vrtićima da u svojim institucijama pokreću i raspravljaju o temama rodne ravnopravnosti. Ovakav projekt bio je Obrazovanje za rodnu jednakost kojim koordinira Ženska grupa Izvor²⁶. Cilj 2. modularnog programa projekta bio je prenijeti znanja i vještine o rodnoj ravnopravnosti nositeljima odgojno-obrazovnih aktivnosti, radi širenja programa unutar škola i otvaranje pitanje važnosti obrazovanja i identiteta. To se potiče kroz podizanje svijesti o diskriminirajućim društvenim stavovima kao i stereotipima o rodu, patrijarhalnoj kulturi, sustavu običajnog prava te omogućavanju razumijevanja koncepta rodne ravnopravnosti i rodno osviještene politike. Primjer dobre prakse bio je projekt jedne osnovne škole koja je realizirala nekoliko aktivnosti: prvo su projekt predstavili učenicima/cama 7. i 8. razreda, zatim nastavničkom vijeću, te na kraju teme predstavili su se na roditeljskim sastancima. Aktivnost je obuhvatila devedeset i devet učenika/ca. Cilj aktivnosti bio je podizanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti i rodne osjetljivosti. Druga aktivnost uključivala je trideset i šest učitelja/ica. Nastavnici/ce su bili iznenađeni individualnim razmišljanjima učenika/ca i zaključili da bi ova tema trebala imati značajno mjesto u predavanjima. Treća aktivnost obuhvatila je sto šest roditelja kojima su predstavljene ove teme. Roditelji su bili iznimno zainteresirani te su istaknuli važnost češćeg međusobnog razgovora u školi na ovu temu, budući da rijetko razgovaraju sa svojom djecom o tome, a ovaj način razgovora smatraju produktivnim i korisnim za obje strane.

²⁶ Macelaru, M. & Tešija, T. (2010). Obrazovanje za rodnu jednakost. Zagreb: Grafika d.o.o.

Projekti o rodnoj ravnopravnosti, djeci, stereotipima, rodno inkluzivnim metodologijama u zadnjih 5 godina

Nakon detaljne analize web stranica glavnih dionika (vladinih i nevladinih institucija), može se zaključiti da je većina projekata u području rodne ravnopravnosti ne dotiče se djece i djetinjstva.

Primjerice, Vladin ured za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske 2016. i 2017. godine bio je dio twinning projekta Podrška ravnopravnosti spolova čiji je opći cilj bio poboljšati koordiniranu provedbu, praćenje i evaluaciju načela ravnopravnosti spolova. Cilj projekta bio je povećati svijest javnosti i povjerenje u zaštitu od diskriminacije temeljene na spolu. Također će ojačati institucionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost i učinkovitost pravosuđa u području rodne diskriminacije. Svrha je bila osigurati napredak u rodno osviještenoj politici i eliminaciji rodno utemeljene diskriminacije na svim razinama. Također, u razdoblju od 2013. do kraja 2015. Ured Vlade bio je dio projekta Moj glas protiv nasilja, čiji je cilj bio podizanje svijesti među glavnim dionicima i javnosti o netoleranciji prema svim oblicima nasilja nad ženama i djevojčicama. Sličan projekt održala je i nevladina organizacija Ženska soba, koja je provodila projekt pod nazivom *Protection of women and children survivors of sexual violence and gender based violence during the COVID pandemic* (2020.). Još jedan važan projekt provodi nevladina organizacija B.A.B.E. od 2019. do 2021. nazivom *How Expertise Leads to Prevention, Learning, Identification, Networking and Ending Gender Based Violence* (HELPLINE). Njegov cilj je pružiti učinkovitu podršku i zaštitu žrtvama rodno uvjetovanog nasilja jačanjem kapaciteta svih uključenih u provedbu zaštite.

Nevladine organizacije provode mali projekt na lokalnoj razini aplicirajući za bespovratna sredstva Ministarstva znanosti i obrazovanja na temu Izvanškolskog odgoja i obrazovanja, te Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku na temu Unapređenje usluga za djecu u sustav ranog odgoja i skrbi za djecu – dječji vrtići za skladniji život. Ministarstvo znanosti i obrazovanja godišnje dodjeljuje bespovratna sredstva nevladinim organizacijama (oko 50) u iznosu od oko 3 500 eura za provedbu aktivnosti koje se odnose na obrazovanje o ljudskim pravima i prevenciju nasilja među djecom školske dobi. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku do sada je u sklopu potpore pod nazivom Unapređenje usluga za djecu u sustavu ranog odgoja i obrazovanja – dječji vrtići za skladniji život dogovorilo oko 70 projekata kojima je cilj uvođenje novih programa, prilagoditi radno vrijeme vrtića te omogućiti edukacije za djelatnike/ce vrtića.

Zaključno, ne postoje projekti koji su povezani s promicanjem rodno osviještenog obrazovanja u predškolskim ili nižim osnovnoškolskim ustanovama. Postoje neki projekti koji promiču rodnu ravnopravnost i dotiču se nejednakosti spolova, a čiji bi ciljevi neizravno utjecali na područje obrazovanja.

Zaključak analize

Ova bi analiza mogla predložiti nekoliko zaključaka. Hrvatska je svoj pravni sustav uskladila s međunarodnim dokumentima koji jamče promicanje i zaštitu ravnopravnosti spolova u svim sferama društva, uključujući obrazovanje. Glavni dokumenti na razini nacionalne politike koji se odnose na ravnopravnost spolova djeluju u nekoliko glavnih područja: nediskriminacija i jednakost u zakonskom okviru, ukidanje nasilja nad ženama i djevojčicama, politička uključenost i zastupljenost, pravo na rad i usklađivanje obiteljskog i radnog života.

Što se tiče obrazovanja općenito, još uvijek nema fokusa politika na stvaranje rodno osjetljivog obrazovanja ili uključivanja sadržaja o rodnoj ravnopravnosti. Ne postoji sustavni pristup podučavanju i raspravi o rodnim pitanjima s djecom predškolske dobi ili s djecom nižeg osnovnoškolskog obrazovanja. Teme rodne ravnopravnost u neke obrazovne ustanove dolaze samo kroz kratkoročne projekte ili projektne inicijative, a uglavnom ostaju na razini da djeca uče da svi imaju jednaka prava bez obzira na razlike među njima. Ključni odgojno-obrazovni predškolski i osnovnoškolski programi uključuju pitanja rodne ravnopravnosti u području obrazovanja za ljudska prava. Točnije, u školama su te teme dio dvaju predmeta koji su interdisciplinarno uključeni u škole: zdravstveni odgoj i građanski odgoj. No, nažalost, odluka hoće li odgojitelji/ce i učitelji/ce raditi na tim temama u potpunosti je prepuštena njima.

